

‘Çağdaş İslâm Düşüncesinde Türkiye Merkezli Siyaset ve Liderlik Arayışları’ Bildirisi Müzakeresi

Cağfer Karadaş*

Bayram Ali Çetinkaya hocanın son derece muhtevalı ve içeriği zengin bildirisi özellikle Osmanlı’nın son dönemini anlamak noktasından kıymetli bilgiler ve görüşler sunmaktadır. Osmanlı’nın son dönemi aynı zamanda bir geçiş dönemidir. “Bir medeniyet veya kültür başlangıcında ve sonunda büyük düşünürler yetiştirir” düsturunu haklı çıkartacak ölçüde Osmanlı’nın son döneminde birbirinden kıymetli ve farklı düşünce adamları boy göstermiştir. Bayram Ali beyin bildiride ele aldığı Şeyhülislam Musa Kazım, Said Halim Paşa ve Şemseddin Günaltay tam da bu tanımı hak edecek fikir, ilim ve eylem adamlarıdır. Her biri kendi alanlarında sivrilmiş ve etki çevresi oluşturmuş şahsiyetlerdir.

Musa Kazım diyanet ve fikir, Said Halim Paşa siyaset ve fikir, Şemseddin Günaltay ise akademi ve siyaset alanlarında kendilerini ispat etmenin yanında düşüncelerini ifade eden konumlara sahip olmuşlardır. Her birinin ortak noktası ise fikirlerini değil de bulundukları konumu öncelemiş olmaları dolayısıyla fikirlerini temsil ettikleri makamlarda eyleme dönüştürmede başarısız olmalarıdır. Deyim yerindeyse üç şahsiyetin da fikirleri ayrı eylemleri ayrı bir noktaya düşmüştür.

Burada dikkatimi çeken en dramatik kişilik Said Halim Paşa’dır. İttihad ve Terakki Hareketi sınırları içinde fikirlerini ifade edemediği gibi temsil ettiği makamın zihniyetine ters düşen eylemlere araç kılınmasına da engel olamamıştır. Makam ve mansıptan ayrıldıktan sonra bir nevi muhasebe yaparcasına veya pişmanlığını dile getirircesine kaleme aldığı risaleler ise günümüze gelmiş teorik düzeyde mükemmel eserlerdir. Gönül ister ki bu eserleri yazan mütefekkirin eylemleri de aynı yönde ve içerikte olsun.

Bu tespitimiz hususunda Paşa’nın *Buhranlarımız ve Son Eserleri* adıyla Türkçede yayınlanan yazı koleksiyonunun sonunda yere alan ve Birinci Dünya Harbinin kaybedilmesi sonucu Osmanlı Devleti hükümeti üyelerinin sorgulaması için Meclis’te kurulan Yüce Divan’a (Divan-ı Âlî) sunduğu cevapları ihtiva eden “Said Halim Paşa’nın “Divan-ı Âlî” Suallerine Yazılı Olarak Verdiği Cevaplar” bölümüne bakılabilir. Yazılarından anlaşıldığı kadarıyla son derece derinlik sahibi bir düşünür olan Said Halim Paşa’nın İttihad Terakki Hükümeti Başbakanlığı (Sadaret) sırasında nasıl Enver, Talak ve Cemal Paşaların emrivakileri karşısında aciz kaldığı görülmektedir. Bu da düşünceyle siyaset, teoriyle pratik arasında ciddi uçurumlar bulunabileceğine işaretler.¹

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Said Halim Paşa, *Buhranlarımız ve Son Eserleri*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: İz Yay. 1991, s. 313-330.